

بررسی رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران موسسه تحقیقات واکسن و سرم‌سازی رازی

• احمد یوسفی (نویسنده مسئول)

عضو هیات علمی موسسه تحقیقات واکسن و سرم‌سازی رازی

• عباس گیلوری

عضو هیات علمی مرکز اطلاعات و مدارک علمی کشاورزی

• طیبه شهیمیرزادی

عضو هیات علمی مرکز اطلاعات و مدارک علمی کشاورزی

• مریم کشاورز

پژوهشگر موسسه تحقیقات واکسن و سرم‌سازی رازی

تاریخ دریافت: خرداد ماه ۱۳۹۲ تاریخ پذیرش: مرداد ماه ۱۳۹۲

تلفن تماس نویسنده مسئول: ۰۹۱۲۳۲۰۱۴۷۰

Email: a.yousefi@rvsri.ac.ir

چکیده

پژوهشگران موسسه تحقیقات واکسن و سرم‌سازی رازی^۱ نقش بسیار مهمی در بهداشت و سلامت، امنیت غذایی و جلوگیری از شیوع بیماری‌ها در کشور دارد. لذا، پژوهش در زمینه رفتار اطلاع‌یابی و نیازهای اطلاعاتی آنان به ما کمک می‌کند تا خدمات اطلاع‌رسانی مناسب‌تری را ارائه نماییم. اهداف اصلی این پژوهش شناخت رفتار اطلاع‌یابی، بررسی شیوه‌های دسترسی به منابع اطلاعاتی مورد نیاز و بررسی انگیزه پژوهشگران در استفاده از منابع اطلاعاتی است. روش تحقیق مورد استفاده روش پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه است. پرسشنامه به صورت الکترونیکی و با استفاده از گوگل داکس^۲ به صورت پیوسته طراحی شده و پیوند اینترنتی آن از طریق پست الکترونیکی برای پژوهشگران ارسال شد. از جامعه آماری نمونه‌گیری نشد و پرسشنامه برای تمامی پژوهشگران، که ۲۰۰ نفر هستند، ارسال شد. در مجموع ۱۴۰ نفر (۷۰ درصد) از پژوهشگران پرسشنامه را تکمیل کردند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با روش‌های آمار توصیفی و با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS صورت پذیرفت. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که برای انجام پژوهش استفاده از مقالات نشریات ادواری (حدود ۹۰ درصد خیلی زیاد و زیاد) در اولویت نخست قرار دارد. پژوهشگران به منظور دستیابی به اطلاعات علمی برای انجام پژوهش از نظر سایر شیوه‌های مورد استفاده بیشتر از ارتباط و مشورت با متخصصان و پژوهشگران داخل کشور (حدود ۷۵ درصد خیلی زیاد و زیاد) و تجارب شخصی (حدود ۶۵ درصد خیلی زیاد و زیاد) استفاده می‌کنند. در حالی که کمترین استفاده از ارتباط و مشورت با متخصصان و پژوهشگران خارج از کشور (حدود ۵۶ درصد کم و اصلاً) و شرکت در همایش‌های خارجی (حدود ۶۹ درصد کم و اصلاً) به عمل می‌آید. همواره استفاده از متن کامل منابع اطلاعاتی (۹۰ درصد خیلی زیاد و زیاد) در اولویت نخست قرار دارد. به ترتیب اولویت، انجام کارهای پژوهشی (حدود ۹۴ درصد خیلی زیاد و زیاد)، روزآمد کردن اطلاعات (حدود ۸۸ درصد خیلی زیاد و زیاد) و تالیف و انتشار آثار علمی (حدود ۵۸ درصد خیلی زیاد و زیاد) انگیزه‌های اصلی پژوهشگران در استفاده از منابع اطلاعاتی و کتابخانه محسوب می‌شوند.

کلمات کلیدی: رفتار اطلاع‌یابی، پژوهشگران، موسسه تحقیقات واکسن و سرم‌سازی رازی، خدمات اطلاع‌رسانی، استفاده از منابع اطلاعاتی

Veterinary Journal (Pajouhesh & Sazandegi) No 102 pp: 77-84

Survey of researchers' information seeking behavior of Razi Vaccine and Serum Research Institute

By: Yousefi A. (Corresponding Author; Tel: +9809123201470) Razi Vaccine and Serum Research Institute. Gilvar A. and Shahmirzadi T. Agricultural Scientific Information and Documentation Center. Keshavarz M. Razi Vaccine and Serum Research Institute.

Received: June 2013

Accepted: August 2013

Researchers of Razi Vaccine and Serum Research Institute have vital role in the health, food security and prevention of common diseases in the country. Therefore, conducting research on information seeking behavior and information needs will help us to delivering the better information services. So, investigation of information seeking behavior of the researchers and methods in accessing to the information resources are the main purposes of this research. Survey research method has been used to conducting the research. In order to gathering data from the researchers, Google Docs online questionnaire has been designed. Link of this questionnaire, without sampling, has been sent to all researchers via the email. In total, 140 researchers, out of the 200, completed the questionnaire. Data were analyzed with descriptive statistics and were performed using SPSS statistical software. The research results show that the use of "journal articles" is a top priority. In order to access to scientific information, researchers mostly used "communication and consultation with Iranian experts and researchers" and "personal experiences" methods. While minimal use of "communication and consultation with foreign experts and researchers" and "participating to foreign congresses" have been done. Allways, using the fulltext of information resources is a top priority.

Key words: Information seeking behavior, Researchers, Razi Vaccine and Serum Research Institute, Information services, Use of information

مقدمه

پژوهشگران، شیوه های دسترسی آنان به منابع اطلاعاتی و بررسی انگیزه پژوهشگران در استفاده از منابع اطلاعاتی است. همچنین، تعیین منابع اطلاعاتی رسمی مورد استفاده پژوهشگران برای انجام پژوهش، تعیین شیوه های غیررسمی پژوهشگران جهت کسب اطلاعات برای انجام پژوهش، تعیین نوع اطلاعاتی مورد استفاده پژوهشگران برای انجام پژوهش از دیگر اهداف پژوهش حاضر است. پژوهش های انجام شده بر روی رفتار اطلاع یابی در حوزه علوم پزشکی از نظر زمینه کاری جامعه پژوهش به ۳ گروه پژوهشی، درمانی، و آموزشی تقسیم می شوند. از مقایسه نتایج بدست آمده این پژوهش ها مشخص می شود که رفتار اطلاع یابی این گروه ها تا حدودی با یکدیگر متفاوت است. در استفاده از منابع و شیوه های اطلاع یابی رسمی، پژوهشگران در اولویت نخست از مقاله های نشریات ادواری استفاده می کنند (Asadi Arbabi, ۲۰۰۷; Ocheibi و Buba, ۲۰۰۳) استادان دانشگاه علوم پزشکی اهواز از این قاعده مستثنی بوده و از میان مجراهای رسمی کسب اطلاعات، از مجلات در اولویت نخست استفاده می کنند (Kazemi, ۲۰۰۴)؛ در صورتی که متخصصان مراکز درمانی و آموزشی استفاده از کتاب ها را در اولویت نخست قرار می دهند. حتی متخصصانی که فعالیت آموزشی پژوهشی می پردازند نیز در اولویت نخست استفاده از کتاب ها را ترجیح می دهند. در استفاده از شیوه های غیررسمی، ارتباط با سایر همکاران

موسسه تحقیقات واکسن و سرم سازی رازی و شعب آن به سبب پژوهش و تولید در حوزه های واکسن، سرم، و فرآورده های بیولوژیک، نقش بسیار مهم و حیاتی در بهداشت، سلامت، و جلوگیری از شیوع بیماری ها در کشور دارد. ۲۰۰ پژوهشگر در این موسسه، شعب و بخش های تحقیقاتی وابسته به آن با درجه تحصیلی دکترای حرفه ای و تخصصی و کارشناسی ارشد در رشته های دامپزشکی، پزشکی، میکروب شناسی، ویروس شناسی، ایمنی شناسی، بیوتکنولوژی و رشته های مرتبط نقش اساسی را در پژوهش و تولید واکسن و فرآورده های بیولوژیک ایفا می کنند. حوزه های استراتژیک و مهمی مثل واکسن، سرم، و فرآورده های بیولوژیک چنین ایجاب می کند که در زمینه نیازهای اطلاعاتی پژوهشگران آن، رفتار اطلاعاتی، شیوه های دسترسی به منابع اطلاعاتی، انواع منابع مورد استفاده آنان، اطلاعات کافی و روزآمد وجود داشته باشد. موجود نبودن اطلاعات مدون در این باره و فقدان هرگونه پژوهشی در این زمینه می تواند بر روند مجموعه سازی و نوع و چگونگی ارائه خدمات اطلاعاتی در این موسسه تأثیر منفی بگذارد. لذا، با توجه به این که تا کنون در این موسسه پژوهشی در این زمینه انجام نشده است، اجرای این پژوهش ضروریست.

لذا، هدف اصلی این پژوهش، شناخت رفتار اطلاع یابی

پرسشنامه چند گزینه‌ای به صورت الکترونیکی و با استفاده از گوگل داکس به صورت پیوسته طراحی شد و پیوند اینترنتی آن از طریق پست الکترونیکی برای پژوهشگران ارسال شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با روشهای آمار توصیفی و با استفاده از نرم‌افزار آماری علوم اجتماعی (اس. پی. اس. اس.)^۳ صورت پذیرفت. در ضمن، از جامعه آماری نمونه گیری نشد و پرسشنامه برای همه پژوهشگران ارسال شد.

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

پژوهشگران برای انجام پژوهش از چه نوع از منابع اطلاعاتی رسمی استفاده می‌کنند؟

مهمترین، مستندترین و رایج‌ترین منابعی که پژوهشگران برای انجام پژوهش استفاده می‌کنند، منابع اطلاعاتی رسمی هستند. منابع اطلاعاتی رسمی که در این پژوهش مد نظر است عبارتند از: مقاله‌های نشریات، مقاله‌های همایش‌ها، کتاب، پایان‌نامه، سایت‌های اینترنتی، پروانه‌های ثبت اختراع، گزارش طرح‌های پژوهشی، استانداردها، پروتکل‌ها، روزنامه، کاتالوگ و بروشور، و منابع دیداری و شنیداری. به منظور تعیین میزان استفاده پژوهشگران از منابع اطلاعاتی رسمی نخستین پرسش طرح شد که در جدول ۱ پاسخ پژوهشگران به این پرسش را مشاهده می‌نمایید.

خارج از مرکز خود را ترجیح می‌دهند (Majid و Zawawi, ۲۰۰۱). در حالی که، باز هم استادان دانشگاه علوم پزشکی اهواز از این قاعده مستثنی بوده و از میان مجراهای غیر رسمی "شرکت در سخنرانی‌ها" مهم‌ترین منبع کسب اطلاعات آنان بوده است (Kazemi, ۲۰۰۴). تمامی اعضای هیات علمی و پژوهشگران موسسه تحقیقات واکسن و سرم‌سازی رازی، شعب و بخش‌های تحقیقات دامپزشکی وابسته به آن با درجه تحصیلی دکترای حرفه‌ای و تخصصی و کارشناسی ارشد در رشته‌های دامپزشکی، پزشکی، میکروب‌شناسی، ویروس‌شناسی، ایمنی‌شناسی، بیوتکنولوژی و رشته‌های مرتبط که در بخش‌های تحقیقاتی فعالیت می‌کنند، که در مجموع ۲۰۰ نفر هستند، جامعه آماری این پژوهش را شکل داده‌اند. پرسشنامه برای تمامی پژوهشگران ارسال شد که از این تعداد ۱۴۰ پژوهشگر (۷۰ درصد) پرسشنامه را تکمیل نموده و عودت دادند و تجزیه و تحلیل اطلاعات بر اساس آن صورت پذیرفته است.

روش تحقیق مورد استفاده روش پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه است. ابتدا پرسشنامه باز طراحی شد و در اختیار ۱۰ نفر از پژوهشگران قرار گرفت و تکمیل شد. با استفاده از نتایج حاصل شده از پرسشنامه باز، پرسشنامه چندگزینه‌ای طراحی شد.

جدول ۱- توزیع فراوانی نوع منابع اطلاعاتی رسمی مورد استفاده برای انجام پژوهش

نوع منابع اطلاعاتی	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		اصلا	
	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد	
مقاله‌های نشریات	۹۱	۶۵/۰	۳۶	۲۵/۷	۱۱	۷/۹	۲	۱/۴	۰	۰
مقاله‌های همایش‌ها	۱۰	۷/۱	۲۷	۱۹/۳	۶۰	۴۲/۹	۳۸	۲۷/۱	۵	۳/۶
کتاب	۲۵	۱۷/۹	۵۹	۴۲/۱	۴۳	۳۰/۷	۱۳	۹/۳	۰	۰
پایان‌نامه	۷	۵/۰	۳۶	۲۵/۷	۵۵	۳۹/۳	۳۹	۲۷/۹	۳	۲/۱
سایت‌های اینترنتی	۷۷	۵۵/۰	۳۹	۲۷/۹	۱۷	۱۲/۱	۶	۴/۳	۱	۰/۷
پروانه‌های ثبت اختراع	۴	۲/۹	۱۷	۱۲/۱	۲۶	۱۸/۶	۴۵	۳۲/۱	۴۸	۳۴/۳
گزارش‌های طرح‌های پژوهشی	۵	۳/۶	۲۲	۱۵/۷	۵۰	۳۵/۷	۵۱	۳۶/۴	۱۲	۸/۶
استانداردها	۱۴	۱۰/۰	۳۳	۲۳/۶	۳۸	۲۷/۱	۳۳	۲۳/۶	۲۲	۱۵/۷
پروتکل‌ها	۲۳	۱۶/۴	۳۸	۲۷/۱	۳۸	۲۷/۱	۲۲	۱۵/۷	۱۹	۱۳/۶
روزنامه	۳	۲/۱	۳	۲/۱	۱۵	۱۰/۷	۵۷	۴۰/۷	۶۲	۴۴/۳
کاتالوگ و بروشور	۲	۱/۴	۱۲	۸/۶	۴۷	۳۳/۶	۵۶	۴۰/۰	۲۳	۱۶/۴
منابع دیداری و شنیداری	۲	۱/۴	۱۱	۷/۹	۵۱	۳۶/۴	۴۸	۳۴/۳	۲۸	۲۰/۰

داخل کشور، ارتباط و مشورت با متخصصان و پژوهشگران خارج از کشور، شرکت در همایش‌های داخلی، شرکت در همایش‌های خارجی، و تجارب شخصی. به منظور تعیین میزان استفاده پژوهشگران از شیوه‌های غیر رسمی این پرسش طرح شد که در جدول ۲ پاسخ پژوهشگران به این پرسش را مشاهده می‌نمایید.

همان طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، پژوهشگران به منظور دستیابی به اطلاعات علمی برای انجام پژوهش از نظر سایر شیوه‌های مورد استفاده برای دسترسی به اطلاعات علمی بیشتر از "ارتباط و مشورت با متخصصان و پژوهشگران داخل کشور" حدود ۷۵ درصد و از "تجارب شخصی" حدود ۶۵ درصد زیاد و خیلی زیاد استفاده می‌کند. در حالی که کمترین استفاده از "ارتباط و مشورت با متخصصان و پژوهشگران خارج از کشور" با حدود ۸۰ درصد و "شرکت در همایش‌های خارجی" با حدود ۸۷ درصد متوسط، کم و اصلاً به عمل آمده است.

همان طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، پژوهشگران موسسه رازی به منظور انجام پژوهش بیشترین استفاده را از نظر نوع منابع اطلاعاتی به ترتیب از "مقاله‌های نشریات" با ۶۵ درصد خیلی زیاد و ۲۵/۷ درصد زیاد، "سایت‌های اینترنتی" با ۵۵ درصد خیلی زیاد و ۲۷/۹ درصد زیاد، و "کتاب" ۱۷/۹ درصد خیلی زیاد و ۴۲/۱ درصد زیاد و کمترین استفاده را به ترتیب از "پروانه ثبت اختراع" با ۳۴/۳ درصد اصلاً و ۳۲/۱ درصد کم، "منابع دیداری و شنیداری" ۲۰ درصد اصلاً و ۳۴/۳ درصد کم و "روزنامه" ۴۴/۳ درصد اصلاً و ۴۰/۷ درصد کم داشته‌اند.

پژوهشگران برای انجام پژوهش از چه شیوه‌های غیر رسمی برای کسب اطلاعات استفاده می‌کنند؟

شیوه‌های غیر رسمی نیز از جمله روش‌های کسب اطلاعات برای انجام پژوهش است. شیوه‌های غیر رسمی که در این پژوهش مد نظر است عبارتند از: ارتباط و مشورت با متخصصان و پژوهشگران

جدول ۲- توزیع فراوانی شیوه‌های غیر رسمی مورد استفاده برای دسترسی به اطلاعات علمی برای انجام پژوهش

شیوه مورد استفاده	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		اصلاً	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
ارتباط و مشورت با متخصصان و پژوهشگران داخل کشور	۶۵/۰	۹۱	۳۶	۲۵/۷	۱۱	۷/۹	۲	۱/۴	۰	۰
ارتباط و مشورت با متخصصان و پژوهشگران خارج از کشور	۷/۱	۱۰	۲۷	۱۹/۳	۶۰	۴۲/۹	۳۸	۲۷/۱	۵	۳/۶
شرکت در همایش‌های داخلی	۱۷/۹	۲۵	۵۹	۴۲/۱	۴۳	۳۰/۷	۱۳	۹/۳	۰	۰
شرکت در همایش‌های خارجی	۵/۰	۷	۳۶	۲۵/۷	۵۵	۳۹/۳	۳۹	۲۷/۹	۳	۲/۱
تجارب شخصی	۵۵/۰	۷۷	۳۹	۲۷/۹	۱۷	۱۲/۱	۶	۴/۳	۱	۰/۷

انگیزه پژوهشگران در استفاده از منابع اطلاعاتی چیست؟ ممکن است علل و انگیزه پژوهشگران در استفاده از منابع اطلاعاتی متفاوت باشد. لذا، شناسایی انگیزه‌های پژوهشگران به کتابخانه‌ها کمک می‌کند تا در راستای انگیزه‌هایی که قوی‌تر است به ارائه خدمات اطلاعاتی بپردازد. مهمترین انگیزه‌هایی که پژوهشگران در استفاده از منابع اطلاعاتی دارند عبارتند از: انجام طرح‌های تحقیقاتی، روزآمدسازی اطلاعات تخصصی، تدریس، خودآموزی و یادگیری، تالیف و انتشار آثار علمی، حفظ و ارتقاء موقعیت شغلی، و کسب امتیاز برای ترفیع و ارتقاء. در جدول ۴ پاسخ پژوهشگران در خصوص انگیزه آنان در استفاده از منابع اطلاعاتی نشان داده شده است.

همان طور که در جدول ۴ نشان داده شده است انگیزه و علت استفاده پژوهشگران از اطلاعات علمی به ترتیب "انجام طرح‌های تحقیقاتی" با حدود ۹۴ درصد، "روزآمدسازی اطلاعات تخصصی" با حدود ۸۸ درصد و "تالیف و انتشار آثار علمی" با حدود ۵۸ درصد،

پژوهشگران برای انجام پژوهش از چه نوع اطلاعاتی استفاده می‌کنند؟

انواع منابع اطلاعاتی که پژوهشگران به منظور کسب اطلاعات برای انجام پژوهش استفاده می‌کنند متفاوت است. نوع منابع اطلاعاتی که در این پژوهش مد نظر است عبارتند از: چکیده منابع اطلاعاتی، متن کامل منابع اطلاعاتی، تصویر و فیلم، و اطلاعات آماری. به منظور تعیین میزان استفاده پژوهشگران از انواع منابع اطلاعاتی این پرسش طرح شد که در جدول ۳ پاسخ پژوهشگران به این پرسش را مشاهده می‌نمایید.

همان طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، پژوهشگران به منظور انجام پژوهش از نظر نوع اطلاعات بیشترین استفاده را به ترتیب از "متن کامل منابع اطلاعاتی" با ۹۰ درصد خیلی زیاد و زیاد و "چکیده منابع اطلاعاتی" با حدود ۶۷ درصد خیلی زیاد و زیاد و کمترین استفاده را به ترتیب از "تصویر و فیلم" با حدود ۷۵ درصد متوسط و کم و "اطلاعات آماری" با ۶۵ درصد زیاد و متوسط داشته‌اند.

نوع منابع اطلاعاتی به ترتیب از "مقاله‌های نشریات" با ۶۵ درصد خیلی زیاد و ۲۵/۷ درصد زیاد، "سایت های اینترنتی" با ۵۵ درصد خیلی زیاد و ۲۷/۹ درصد زیاد، و "کتاب" ۱۷/۹ درصد خیلی زیاد و ۴۲/۱ درصد زیاد و کمترین استفاده را به ترتیب از "پروانه ثبت اختراع" با ۳۴/۳ درصد اصلاً و ۳۲/۱ درصد کم، "منابع دیداری و شنیداری" ۲۰ درصد اصلاً و ۳۴/۳ درصد کم و "روزنامه" ۴۴/۳ درصد اصلاً و ۴۰/۷ درصد کم داشته‌اند. پژوهشی که بر روی محققان مراکز تحقیقات علوم پزشکی شهر تهران انجام شد نیز نشان می‌دهد که به ترتیب از منابع اطلاعاتی رسمی "پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته"

"خودآموزی و یادگیری" با ۵۰ درصد، "حفظ و ارتقاء موقعیت شغلی" با حدود ۴۷ درصد، "کسب امتیاز برای ترفیع و ارتقاء" با حدود ۴۶ درصد و "تدریس" با حدود ۴۲ درصد خیلی زیاد و زیاد است.

بحث

۱. پژوهشگران موسسه رازی برای انجام پژوهش از چه منابع اطلاعاتی رسمی استفاده می‌کنند؟ همان طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، پژوهشگران موسسه رازی به منظور انجام پژوهش بیشترین استفاده را از نظر

جدول ۳- توزیع فراوانی نوع اطلاعات مورد استفاده برای انجام پژوهش

نوع اطلاعات	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		اصلاً
	فراوانی درصد	درصد	فراوانی درصد	درصد	فراوانی درصد	درصد	فراوانی درصد	درصد	
چکیده منابع اطلاعاتی	۴۱	۲۹/۳	۵۲	۳۷/۱	۳۵	۲۵/۰	۱۲	۸/۶	۰
متن کامل منابع اطلاعاتی	۸۱	۵۷/۹	۴۵	۳۲/۱	۱۴	۱۰/۰	۰	۰	۰
تصویر و فیلم	۶	۴/۳	۱۰	۷/۱	۴۹	۳۵/۰	۵۷	۴۰/۷	۱۲/۹
اطلاعات آماری	۷	۵/۰	۳۸	۲۷/۱	۵۳	۳۷/۹	۳۷	۲۶/۴	۳/۶

جدول ۴- توزیع فراوانی انگیزه استفاده از اطلاعات علمی

انگیزه	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		اصلاً
	فراوانی درصد	درصد	فراوانی درصد	درصد	فراوانی درصد	درصد	فراوانی درصد	درصد	
انجام طرح های تحقیقاتی	۱۰۲	۷۲/۹	۳۰	۲۱/۴	۷	۵/۰	۱	۰/۷	۰
روزآمدسازی اطلاعات تخصصی	۸۰	۵۷/۱	۴۴	۳۱/۴	۱۵	۱۰/۷	۱	۰/۷	۰
تدریس	۳۰	۲۱/۴	۳۰	۲۱/۴	۳۸	۲۷/۱	۲۶	۱۸/۶	۱۱/۴
خودآموزی و یادگیری	۳۲	۲۲/۹	۳۸	۲۷/۱	۵۰	۳۵/۷	۱۴	۱۰/۰	۴/۳
تالیف و انتشار آثار علمی	۴۵	۳۲/۱	۳۷	۲۶/۴	۳۴	۲۴/۳	۱۵	۱۰/۷	۶/۴
حفظ و ارتقاء موقعیت شغلی ^۴	۱۶	۱۱/۴	۵۰	۳۵/۷	۴۲	۳۰/۰	۲۰	۱۴/۳	۸/۶
کسب امتیاز برای ترفیع و ارتقاء ^۵	۲۰	۱۴/۳	۴۵	۳۲/۱	۳۲	۲۲/۹	۱۸	۱۲/۹	۱۷/۹

اطلاعات به ترتیب مجلات، کتاب‌ها و تک‌نگاشت‌ها و مراجع پزشکی مهم ترین منبع کسب اطلاعات استادان حوزه پزشکی است. همچنین، وی به این نتیجه رسید که از میان مجراهای رسمی کسب اطلاعات، مجلات مهم ترین منبع کسب اطلاعات استادان حوزه پزشکی است

"نشریات تخصصی چاپی" (۶۶/۹ درصد)، "کتاب‌ها و تک‌نگاشت‌ها" (۷۵/۵ درصد) و "گزارش‌های پژوهشی" (۲۷/۱ درصد) بیشترین استفاده را داشته‌اند (Asadi Arbabi, 2007). پژوهش دیگری به این نتیجه رسید که از میان مجراهای رسمی کسب

(Kazemi, ۲۰۰۴). پژوهش (Nooshinfard, ۲۰۰۵) به این نتیجه رسید که در اعضای هیات علمی پژوهشی حوزه علوم پزشکی، از نظر نوع اطلاعات مورد جستجو، نتایج تحقیقات (۹۵ درصد) و اخبار پزشکی (۸۳ درصد) و اطلاعات فنی (۴۶ درصد) بیشترین استفاده و مشخصات پروانه های ثبت اختراع (۱ درصد) و اطلاعات ساخت و طراحی (۸ درصد) کمترین استفاده را داشته است. نتیجه پژوهش (Nooshinfard, ۲۰۰۵) نیز نشان می دهد که پژوهشگران علوم پزشکی از پروانه های ثبت اختراع (۱ درصد) و اطلاعات ساخت و طراحی (۸ درصد) کمترین استفاده را داشته اند.

پژوهشگرانی نیاز اطلاعاتی و رفتار اطلاع یابی متخصصان زیست پزشکی موسسه تحقیقات پزشکی مالزی را بررسی نمودند. نتیجه این پژوهش نشان می دهد که دانشمندی که فقط به فعالیت های پژوهشی می پردازند، بیشتر مقالات نشریات را ترجیح می دهند. در حالی که دانشمندی که به فعالیت پژوهشی-آموزشی می پردازند، استفاده از کتاب را در نخستین اولویت خود قرار می دهند. پژوهشی که بر روی پزشکان میدوگوری نیجریه انجام شد نشان داد که از نظر نوع منابع اطلاعاتی مورد نیاز نشریات تخصصی (۳۷/۳ درصد)، کتاب (۱۹ درصد)، و گزارش های فنی (۱۷/۸ درصد) بیشترین درخواست را داشته است (Buba و Ocheibi, ۲۰۰۳). نتایج پژوهش (Kapiriri و Bondy, ۲۰۰۶) بر روی نیاز اطلاعاتی و رفتار اطلاع یابی پزشکان و برنامه ریزان حوزه بهداشت در اوگاندا نشان می دهد که مذاکره با همکاران (۸۹ درصد)، گزارش های پزشکان (۸۵ درصد) و کتاب های درسی (۷۷ درصد) پُر استفاده منابع اطلاعاتی بوده است. پژوهشی نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع یابی ۴۲ پژوهشگر موسسه پژوهش سرطان لودویگ را بررسی نموده است (Murray, Carey و Walker, ۲۰۰۸). نتایج این پژوهش نشان داد که ۷۱ درصد از پاسخ دهندگان بیشترین منبع اطلاعاتی که به صورت روزانه از آن استفاده می کنند، مشورت با همکاران است و در اولویت دوم استفاده روزانه از مقالات نشریات ۴۰ درصد و بیش از یکبار در هفته ۸۶ درصد است. استفاده از اینترنت با ۳۱ درصد به طور روزانه و ۵۵ درصد بیش از یکبار در هفته بوده است. فقط ۲/۴ درصد از نشریات الکترونیکی به صورت روزانه و ۲۶ درصد به صورت هفتگی استفاده می کنند.

۲. پژوهشگران موسسه رازی برای انجام پژوهش از چه شیوه های غیررسمی استفاده می کنند؟

همان طور که در جدول ۲ مشاهده می شود، پژوهشگران به منظور دستیابی به اطلاعات علمی برای انجام پژوهش از نظر سایر شیوه های مورد استفاده برای دسترسی به اطلاعات علمی بیشتر از "ارتباط و مشورت با متخصصان و پژوهشگران داخل کشور" حدود ۷۵ درصد و از "تجارب شخصی" حدود ۶۵ درصد زیاد و خیلی زیاد استفاده می کنند. در حالی که کمترین استفاده از "ارتباط و مشورت با متخصصان و پژوهشگران خارج از کشور" با حدود ۸۰ درصد و "شرکت در همایش های خارجی" با حدود ۸۷ درصد متوسط، کم و اصلا به عمل آمده است.

پژوهشی که بر روی محققان مراکز تحقیقات علوم پزشکی شهر تهران انجام شد نیز نشان می دهد که به ترتیب "مشاوره با متخصصان

داخل مرکز" (۵۰/۸ درصد)، "شرکت در کنفرانس ها و سمینارها" (۳۴/۹ درصد) و "مشاوره با متخصصان خارج از مرکز" (۲۹/۲ درصد) بیشترین شیوه های غیررسمی مورد استفاده برای دسترسی به اطلاعات بوده است (Asadi Arbabi, ۲۰۰۷). همچنین، (Kaze-mi, ۲۰۰۴) به این نتیجه رسید که از میان مجراهای غیر رسمی، شرکت در سخنرانی ها مهم ترین منبع کسب اطلاعات استادان حوزه پزشکی است.

نتایج پژوهش (Majid و Zawawi, ۲۰۰۱) نشان داد که پژوهشگران موسسه تحقیقات پزشکی مالزی برای کسب اطلاعات، ارتباط با همتایان خود از سایر موسسات داخلی و خارجی را به ارتباط با همکاران موسسه خود ترجیح می دهند. پزشکان میدوگوری نیجریه در بین منابع اطلاعاتی غیر رسمی به ترتیب از سمینارها و سخنرانی ها، گفتگو با همتایان، و سمینارها و نشست ها بیشترین استفاده را نموده اند (Ocheibi و Buba, ۲۰۰۳). رفتار اطلاع یابی پزشکان و برنامه ریزان حوزه بهداشت برای تصمیم گیری در اوگاندا نشان دادند که در بین منابع اطلاعاتی غیر رسمی، تجارب شخص (۷۹ درصد)، تبادل نظر با همکاران (۷۶ درصد)، و دستورالعمل های درمانی و سیاست ملی (۷۵ درصد) موثرترین منابع در هنگام تصمیم گیری برای برنامه ریزی و مراقبت های بهداشتی بوده است. همچنین، مذاکره با همکاران (۸۹ درصد)، گزارش های پزشکان (۸۵ درصد)، و کتاب های درسی (۷۷ درصد) پُر استفاده منابع اطلاعاتی بوده است. از اینترنت و کتابخانه، کمترین استفاده شده است. Murray و دیگران (۲۰۰۸) در پژوهش خود دریافتند که ۷۱ درصد از پژوهشگر موسسه پژوهش سرطان لودویگ بیشترین منبع اطلاعاتی که به صورت روزانه از آن استفاده می کنند، مشورت با همکاران است (Kapiriri و Bondy, ۲۰۰۶).

۳. پژوهشگران موسسه رازی برای انجام پژوهش از چه نوع اطلاعاتی استفاده می کنند؟

همان طور که در جدول ۳ مشاهده می شود، پژوهشگران به منظور انجام پژوهش از نظر نوع اطلاعات بیشترین استفاده را به ترتیب از "متن کامل منابع اطلاعاتی" با ۹۰ درصد خیلی زیاد و زیاد و "چکیده منابع اطلاعاتی" با حدود ۶۷ درصد خیلی زیاد و کمترین استفاده را به ترتیب از "تصویر و فیلم" با حدود ۷۵ درصد متوسط و کم و "اطلاعات آماری" با ۶۵ درصد زیاد و متوسط داشته اند. دانشجویان دامپزشکی دانشگاه ایالتی آیوا پس از کتابها و جزوه های درسی، به جای نمایه نامه ها و منابع چاپی، از نمایه نامه های رایانه ای و منابع الکترونیکی استفاده می کردند (Pelzer, Wiese, William و Leysen, ۱۹۹۸). دانشمندی که فقط به فعالیت های پژوهشی می پردازند، بیشتر متن کامل مقالات نشریات را ترجیح می دهند. در حالی که، دانشمندی که به فعالیت پژوهشی-آموزشی می پردازند، استفاده از کتاب را در نخستین اولویت خود قرار می دهند و نمایه نامه ها و چکیده نامه ها ۵۶/۶ درصد و منابع مرجع را ۴۶/۳ درصد "زیاد" و در اولویت بعدی استفاده می کردند (Majid و Zawawi, ۲۰۰۱).

شایان ذکر است که برخی از پژوهشگران از پایان نامه و گزارش طرح پژوهشی خود مقاله استخراج نموده و در نشریات پژوهشی منتشر می کنند که تا حدودی این مشکل را مرتفع می کند، ولی کافی نیست. همچنین، مرکز اطلاعات و مدارک علمی کشاورزی پایان نامه ها و گزارش نهایی طرح ها پژوهشی را دیجیتال نموده و در غالب پایگاه های اطلاعاتی تحت وب برای پژوهشگران سازمان دسترس پذیر نموده است.

پژوهشگران به منظور دستیابی به اطلاعات علمی برای انجام پژوهش از نظر سایر شیوه های مورد استفاده برای دسترسی به اطلاعات علمی بیشتر از "ارتباط و مشورت با متخصصان و پژوهشگران داخل کشور" و "تجارب شخصی" زیاد و خیلی زیاد استفاده می کنند. در حالی که کمترین استفاده از "ارتباط و مشورت با متخصصان و پژوهشگران خارج از کشور" و "شرکت در همایش های خارجی" به عمل می آید. این امر حاکی از آن است که مشکلات و محدودیت های مالی و اداری باعث بسیار پایین بودن شرکت پژوهشگران در همایش های بین المللی و ارتباط با پژوهشگران خارجی شده است.

نتیجه این پژوهش و پژوهش های پیشین نشان می دهند که همواره استفاده از "متن کامل منابع اطلاعاتی" در اولویت نخست قرار دارد و "چکیده نامه ها و نمایه نامه ها" در اولویت بعدی قرار دارند.

نتیجه پژوهش نشان می دهد که پژوهشگران موسسه رازی، همچون سایر پژوهشگران حوزه پزشکی، انگیزه های نسبتاً مشابهی در استفاده از اطلاعات دارند. به ترتیب اولویت، "کارهای پژوهشی"، "روزآمد کردن اطلاعات" و "تالیف و انتشار آثار علمی" انگیزه های اصلی آنان محسوب می شوند. در صورتی که، "حفظ و ارتقاء موقعیت شغلی"، "کسب امتیاز برای ترفیع و ارتقاء" و "تدریس" انگیزه های فرعی آنان محسوب می شود.

پیشنهاد های پژوهش

۱. به منظور استفاده بیشتر از پایان نامه ها و گزارش نهایی طرح های پژوهشی، کتابخانه و مرکز اسناد علمی موسسه رازی باید به معرفی پایگاه های اطلاعاتی تمام متن پایان نامه ها و گزارش نهایی طرح های پژوهشی پرداخته و دسترسی به آنها را برای پژوهشگران آسان تر نماید.

۲. با توجه به این که "ارتباط و مشورت با متخصصان و پژوهشگران خارج از کشور" و "شرکت در همایش های خارجی" نقش ارزنده ای در آگاهی از آخرین یافته های پژوهشی، روزآمدسازی اطلاعات و تبادل تجربه دارد، به مسئولین موسسه رازی پیشنهاد می شود که این امر را تسهیل نمایند.

۳. به سبب وجود مشکلات و محدودیت های مالی و اداری، به پژوهشگران پیشنهاد می شود تا با عضویت در گروه های بحث الکترونیکی، گروه های بحث پست الکترونیکی، تالارهای گفتگو و مانند آن، ارتباط با پژوهشگران و همتایان خارجی خود را افزایش داده و به تبادل تجربه بپردازند.

۴. با توجه به این که پژوهشگران به منظور "انجام کارهای پژوهشی"

۴. انگیزه پژوهشگران موسسه رازی در استفاده از منابع اطلاعاتی چیست؟

همان طور که در جدول ۲ و ۴ نشان داده شده است انگیزه و علت استفاده پژوهشگران از اطلاعات علمی به ترتیب "انجام طرح های تحقیقاتی" با حدود ۹۴ درصد، "روزآمدسازی اطلاعات تخصصی" با حدود ۸۸ درصد و "تالیف و انتشار آثار علمی" با حدود ۵۸ درصد، "خودآموزی و یادگیری" با ۵۰ درصد، "حفظ و ارتقاء موقعیت شغلی" با حدود ۴۷ درصد، "کسب امتیاز برای ترفیع و ارتقاء" با حدود ۴۶ درصد و "تدریس" با حدود ۴۲ درصد خیلی زیاد و زیاد است.

پژوهش (Asadi Arbabi, ۲۰۰۷) که بر روی محققان مراکز تحقیقات علوم پزشکی شهر تهران انجام شد نیز نشان می دهد که به ترتیب "کارهای پژوهشی"، "روزآمد کردن اطلاعات" و "علاقه شخصی" مهمترین اهداف و انگیزه محققان در استفاده از اطلاعات بوده است. همچنین، "رقابت با همکاران"، "ادامه تحصیل" و "حفظ رتبه علمی" به ترتیب کمترین هدف و انگیزه در استفاده از اطلاعات را داشته اند. نتیجه پژوهش (Lotfollahzadeh و Habibi, Farzi, ۲۰۰۸) حاکی از آن است که بیشترین هدف و انگیزه پزشکان عمومی اردبیل از جستجو و استفاده از اطلاعات به ترتیب "روزآمد کردن اطلاعات" (۷۸/۴ درصد) و "حل مسایل درمانی" (با ۷۸/۴ درصد) و کمترین انگیزه مربوط به "تهیه مقالات" (۲۴/۶ درصد) و "انجام کارهای پژوهشی" (۹/۸ درصد) بوده است. انگیزه اعضای هیات علمی دانشکده های پزشکی کشور از جستجوی اطلاعات، علاوه بر انجام کارهای تحقیقاتی، به ترتیب عبارتند از: انجام کارهای آموزشی، روزآمدسازی اطلاعات، و آماده شده برای سخنرانی (Salajeghe و Hayati, ۲۰۰۵).

نتیجه پژوهش نشان می دهد که پژوهشگران موسسه رازی، همچون سایر پژوهشگران حوزه پزشکی، انگیزه های نسبتاً مشابهی در استفاده از اطلاعات دارند. "کارهای پژوهشی"، "روزآمد کردن اطلاعات" و "تالیف و انتشار آثار علمی" انگیزه های اصلی آنان محسوب می شوند. در صورتی که، "حفظ و ارتقاء موقعیت شغلی"، "کسب امتیاز برای ترفیع و ارتقاء" و "تدریس" انگیزه های فرعی آنان محسوب می شود. بالعکس، اولویت نخست متخصصانی که در حوزه درمانی فعالیت می کنند "روزآمد کردن اطلاعات" و "حل مسایل درمانی" است و کمترین انگیزه مربوط به "تهیه مقالات" و "انجام کارهای پژوهشی" است.

نتیجه گیری

نتیجه پژوهش نشان می دهد که برای انجام پژوهش استفاده از "مقالات نشریات ادواری" در اولویت نخست قرار دارد. از این نظر با سایر پژوهش های داخلی و خارجی همخوانی دارد. ولی متأسفانه استفاده از پایان نامه ها، مقالات همایشها و گزارش طرح ها پژوهشی، که همگی از جمله دست آوردهای اصیل پژوهشی محسوب می شوند، در حد متوسط و کم است. به نظر می رسد که این امر به سبب وجود محدودیت های بسیار در دسترسی به این منابع اطلاعاتی است. البته

and health planners' information needs and seeking behavior for decision making in Uganda. *International Journal of Medical Informatics*, 75 (10-11). pp. 714-721.

4- Kazemi, Z. (2004) Survey of information seeking behaviour of teachers, assistants and interns of Ahvaz University of Medical Sciences. *Health Information Management*, 1 (2). pp. 7-14.

5- Murray, J.; Carey, E. and Walker, S. (2008) The information needs and information seeking behaviour of medical research staff. *Health Libraries Review*, 16 (1). pp. 46-49.

6- Nooshinfard, F. (2005) Survey of factors related to information seeking behaviour of faculty members. *Book Quarterly*. 63. pp. 39-52.

7- Ocheibi, Jonathan A.; Buba, A. (2003) Information needs and information gathering behaviour of medical doctors in Maiduguri, Nigeria. *Journal of Educational Media and Library Sciences*, 40 (4). pp. 417-427.

8- Pelzer, Nancy L.; Wiese, William H. and Leysen, Joan M. (1998) Library use and information-seeking behavior of veterinary medical students revisited in the electronic environment. *Bulletin of the Medical Library Association*, 86 (3). pp. 346-355.

9- Salajeghe, M. ; Hayati, Z. (2005) Information seeking behaviour of faculty members of medical faculties. *Rahyaft*. 36. pp. 63-69.

10- Zawawi, S. and Majid, S. (2001) The information needs and seeking behavior of the IMR biomedical scientist. *Malaysian Journal of Library and Information Science*, 15 (1), pp. 25-41.

به مقالات نشریات ادواری نیاز دارند؛ همچنین، با عنایت به این که هزینه تامین و اشتراک پایگاه‌های اطلاعاتی و نشریات تخصصی نیز بسیار زیاد است، اشتراک پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته به صورت کنسرسیوم، با محوریت سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی و با همکاری و مشارکت مالی موسسات و مراکز تابعه ضروریست.

پاورقی‌ها

۱- این مقاله، بخشی از طرح پژوهشی مصوب در موسسه تحقیقات واکسن و سرم‌سازی رازی به شماره مصوب ۱۹-۸۹-۱۸-۱۸-۲ است.

2- Google Docs

3- SPSS (Statistical Product and Service Solutions)

۴- منظور حفظ و کسب سمت‌های اداری مثل کارشناس مسئول، رئیس اداره، بخش و مانند آن است.

۵- این گزینه برای اعضای هیات علمی به منظور ترفیع سالیانه و ارتقاء مرتبه هیات علمی و برای پژوهشگران غیر هیات علمی به منظور ارتقاء در مراتب کارشناس، کارشناس ارشد، کارشناس خبره و کارشناس عالی است.

منابع مورد استفاده

1- Asadi Arbabi, A. (2007) Information seeking behaviour of researchers of medical research centers in Tehran. *Information Seeking and Information Science Monthly*, 5. pp. 27-34.

2- Habibi, S.; Farzi, J. and Lotfollahzadeh, R. (2008) Information seeking behaviour of physicians of Ardabil and their approach to electronic resources. *Scientific Journal of Ardabil University of Medical Sciences*. 8 (2), pp. 136-141.

3- Kapiriri, L. and Bondy, SJ. (2006) Health practitioners'

